

نقش رادیو در دوره پهلوی

دکتر شکرالله خاکرند^۱

فهیمة صبوری مند^۲

چکیده

رادیو به عنوان یک رسانه جمعی، نقش بسیار مهمی در فرهنگ و هویت سازی هر جامعه ایفا می کند و به عنوان ابزار تبلیغاتی در جهت نیل به اهداف گفتمان های مختلف می تواند مورد استفاده قرار گیرد. رادیو در دوره رضاخان وارد ایران شد. پهلوی اول برای انتشار و تبلیغ مدرنیسم و مشروعیت حکومت ضد دینی خود از این رسانه بهره برد. او در داخل ایران گفتمان مدرنیسم و ناسیونالیسم و در خارج از کشور گفتمان ناسیونالیسم را با کمک این رسانه تبلیغ می کرد. اما پس از اشغال ایران توسط متفقین و ایجاد فضای باز سیاسی، برنامه های رادیو نسبت به گذشته مردمی تر شد، اما با به قدرت رسیدن پهلوی دوم برنامه های رادیو در جهت اهداف سیاسی وی، گفتمان غرب گرایی و ضد دینی در جامعه تبلیغ کرد. نقش رسانه رادیو در دوره پهلوی از نوآوری های این مقاله است و روش تحقیق در این مقاله به شیوه توصیفی - تحلیلی است.

کلیدواژه ها: رادیو، پهلوی اول، پهلوی دوم.

^۱استادیار گروه تاریخ دانشگاه شیراز

^۲کارشناس ارشد تاریخ اسلام

مقدمه

رسانه‌ها نقش زیادی در تحولات سیاسی و اجتماعی دارند و این رسانه‌ها می‌توانند بر افکار و اعمال مردم تأثیر بگذارند و به هر شکلی که می‌خواهند جهت دهی کنند. اگرچه مانند بسیاری از فناوری‌های پیشرفته دیگر ابتدا رادیو در غرب مورد استفاده قرار گرفت و با تأخیر وارد ایران شد؛ اما پس از ورود، استقبال زیادی از آن صورت گرفت و خیلی زود جای رسانه‌های سنتی دیگر را گرفت.

ورود این رسانه و نصب تجهیزات آن در دوره پهلوی اول صورت گرفت. رضاخان به رسانه رادیو گرچه در ابتدای سلطنت خود روی خوشی نشان نداد؛ اما پس از بازگشت از سفر ترکیه به آن توجه نمود و این رسانه را در اختیار کامل دولت خویش در آورد و از آن در جهت تبلیغ و ترویج سیاست‌های شبه مدرن خود بهره گرفت. رادیو در این دوره مبلغ اهداف فرهنگی غربی و موسیقی به سبک غربی بود.

پس از سقوط رضاشاه رسانه رادیو وارد عرصه جدیدی شد به طوری که از فضای باز سیاسی آن دوران سود جسته و به برنامه‌هایی مردم پسند روی آورد. رادیو در این دوران کارکردهای متفاوتی داشت و حتی مذاکرات و جلسات علنی مجلس شورای ملی از رادیو پخش می‌شد. پس از سقوط دولت مصدق این رسانه دوباره به عنوان وسیله‌ای برای ابراز سیاست پهلوی دوم مورد استفاده قرار گرفت. محمدرضا پهلوی از این رسانه در جهت اهداف سیاسی و اجتماعی خود سود برد و برای برخی اقدامات خود چتر تبلیغاتی گسترده‌ای بر روی جامعه ایجاد کرد. رادیو در دوره پهلوی دوم با سیاست‌های ضد دینی و ترویج فرهنگ غربی سعی در متلاشی کردن فرهنگ و سنت‌های ایران داشت این رسانه در سانسور و غیر واقعی نشان دادن برخی رویدادها و تحولات سیاسی نقش بسزایی داشته است.

این تحقیق در پی پاسخ به این سؤال است که رسانه رادیو چه نقشی در تحولات سیاسی حکومت پهلوی داشته است؟ از آن جا که بررسی نقش یک رسانه ارتباط جمعی

در تحولات سیاسی، رویکردی نو به مسائل تاریخی است؛ لذا هدف اصلی این تحقیق بررسی نقش و تأثیر رسانه رادیو و استفاده سیاسی حکومت پهلوی از آن برای اهداف خود است.

تاریخچه رادیو در جهان

رادیو روش فرستادن علائم به وسیله امواج الکترو مغناطیسی است جمیز مکسول در سال ۱۸۶۴م. وجود این امواج را ثابت کرد (حکیمی، ۱۳۸۷: ۱۰۰۲). طول موج‌ها متفاوت است بعضی از آن‌ها را به صورت نور می‌بینیم و برخی را به صورت گرما احساس می‌کنیم و از وجود بسیاری دیگر به طور عادی آگاه نیستیم. در سال ۱۸۸۸م. هاینریش هرتز طول موج‌های را کشف کرد که به وسیله برق قابل انتقال‌اند و دستگاهی هم برای انتقال آن‌ها اختراع نمود (همانجا). در سال ۱۸۹۵م. یک ایتالیایی به نام گوگلیمو مارکونی ماشین‌ی ساخت که با استفاده از امواج هرتز می‌توانست علائم را ارسال و دریافت کند (همانجا). از رادیوی مارکونی ابتدا به صورت تلگراف استفاده می‌شد مارکونی در سال ۱۹۱۹م. پخش آزمایشی رادیو را در انگلیس آغاز کرد و در سال ۱۹۲۰م. نخستین ایستگاه رادیویی در آمریکا شروع به کار کرد (همانجا).

با ظهور رادیو وضع انحصاری وسایل ارتباط چاپی از میان رفت و عصر مارکونی آغاز شد. تاریخ شروع بهره‌برداری عمومی از رادیو در سال ۱۹۲۰ میلادی مبدأ جدیدی در وسایل ارتباطی محسوب می‌شود. رادیو از میان رسانه‌های ارتباط جمعی رسانه‌ای است که در بیش‌ترین نقاط از آن استفاده می‌شود.

نخستین دستگاه‌های پخش رادیویی در سال ۱۹۲۰م. در انگلستان به کار افتاد و اولین کنفرانس رادیویی در سال ۱۹۲۶م. با شرکت بیست و هفت کشور جهان در برلین تشکیل شد و آیین نامه و مقررات ارتباطات رادیویی به تصویب رسید. رادیو به سرعت به فراگیرترین وسیله ارتباط جمعی بدل شد چرا که برخلاف مطبوعات، بهره‌گیری از آن

مستلزم گسترش متقارن آموزش توده‌ها نبود. رادیو پس از اختراع در مدتی کمتر از بیست سال به سطح مصرف فردی رسید و اکثر کانون‌های خانوادگی را در بر گرفت. سبکی رادیوهای ترانزیستوری نیز به پیشرفت این رسانه در کشورهای توسعه نیافته کمک کرد. امواج رادیویی به طور منحنی، سریع و چالاک از همه موانع می‌گذرد و با یک فرستنده قوی در سرزمین‌های وسیع و حتی در سراسر جهان پخش شده و در دسترس همگان قرار می‌گیرد و از همین بعد است که رادیو را رسانه فرهنگ‌ها می‌نامند (کاوه، ۱۳۸۷: ۶۵).

سازمان پرورش افکار

رژیم رضاشاه در طول سال‌های ۱۳۰۴ ش. تا ۱۳۱۷ ش. چندین تجربه کوچک و بزرگ در امور فرهنگی و اجتماعی داشت که تقریباً همه‌ی آن‌ها بدون در نظر گرفتن گرایش‌های عمومی و توجه به زیر ساخت‌های اجتماعی و فرهنگی صورت گرفت (آشنا، ۱۶۱: ۱۳۸۴).

سازمان پرورش افکار سازمانی بود در جهت ساختن پشتوانه ایدئولوژیک و مشروعیت برای رژیم پهلوی فعالیت می‌کرد. استفاده از پخش برنامه‌های دولتی در جهت تغییر سلیق و ذائقه‌های حاکم بر فرهنگ جامعه، افراط‌گرایی و استفاده از زور و قدرت دولتی و گاهی اعمال خشونت در جهت انجام تغییرات فرهنگی و گرایش‌های بعضاً مخالف باورهای مردم مورد توجه قرار گرفت. سازمان پرورش افکار به موجب تصویب نامه‌ای در هشتم دی ماه ۱۳۱۷ زیر نظر متین دفتری وزیر دادگستری تشکیل شد (دریگی، ۱۳۸۲: ۱۲۷). مهم‌ترین وظیفه سازمان پرورش افکار یکسان سازی افکار و آمال و آرزوهای افراد بود (نفیسی، ۱۳۴۵: ۱۸) این سازمان دارای شش کمیسیون به قرار ذیل بود:

- کمیسیون سخنرانی، به ریاست مظفر اعلم، وزیر امور خارجه

- کمیسیون کتاب درسی، به ریاست غلامحسین رهنما
- کمیسیون نمایش به ریاست میرسید علیخان نصر
- کمیسیون موسیقی، به ریاست سرگرد غلامحسین مین باشیان
- کمیسیون مطبوعات، به ریاست محمد حجازی
- کمیسیون رادیو، به ریاست امیر خسرو، وزیر دارایی (دریگی، ۱۳۸۲: ۱۲۷).

کمیسیون رادیو

سازمان پرورش افکار، مرکز تجمع آمال و آرمان‌های رژیم رضاشاه بود و به همین علت از تمام امکانات و وسایل ممکن برای دستیابی به اهدافش استفاده می‌کرد. در نظر گرفتن کمیسیون ویژه‌ای برای رادیو، علی‌رغم آنکه هنوز رادیویی در ایران وجود نداشت نیز در همین جهت بود.

ماده یازدهم اساسنامه سازمان پرورش افکار به کمیسیون رادیو اختصاص داشت (همانجا) «کمیسیون رادیو مأمور است برنامه جامعی تنظیم و به تصویب دولت برساند که به ترتیب منظمی اخبار و نطق‌ها و موسیقی و غیره برای پرورش افکار عمومی به وسیله رادیو پخش شود. در مراکز کشور بلندگوهای در امکنه عمومی برای شنیدن نصب خواهد شد. کمیسیون رادیو باید فوراً شروع به کار نماید تا هنگام دایر شدن دستگاه رادیو در تهران برنامه شش ماه آن قبلاً آماده باشد» (همانجا).

شروع به کار رسانه رادیو در ایران

مبدأ رادیو در ایران تلگراف بی‌سیم بوده است که ابتدا توسط وزارت جنگ و در سال ۱۳۰۴ ش. فراهم شد. هم‌چنین با تبلیغ در برخی روزنامه‌ها از این رسانه جامعه با آن آشنا شد (جاوید، بی تا: ۴۶).

بی‌سیم در سال ۱۳۰۵ش. افتتاح شده و از سال ۱۳۱۱ش. مؤسسات آن توسعه پیدا کرد که در نهایت به تأسیس رادیو منتهی شد. هیأت وزیران روز دوم مهرماه ۱۳۱۳ تصویب نامه‌ای صادر کرد که براساس آن، ورود دستگاه‌های گیرنده (رادیو) را برای اخذ اصوات نغمات رادیو مجاز اعلام نمود. از آن پس مقرراتی وضع شد که نصب آنتن و استفاده از رادیو را مجاز به کسب اجازه از وزارت پست و تلگراف می‌دانست. اولین گیرنده‌های رادیویی در حدود سال ۱۳۱۴ از کمپانی‌های مربوط در کشورهای اتریش، آلمان، سوئیس و حتی افغانستان خریداری شد. دو سال بعد مقدمات ایجاد مرکز رادیو، توسط وزارت پست و تلگراف و تلفن فراهم شد (گیتی، ۱۳۸۷: ۶۶). دولت مصمم بود هر چه زودتر رادیو را افتتاح کند اما رضاخان با این اقدام مخالف بوده و اجازه این کار را به دولت نمی‌داد. او حتی نسبت به دارندگان رادیو حساس بود و به شهربانی دستور داده بود که خانه آن‌ها را زیر نظر داشته باشد.

مخالفت رضاخان ادامه داشت تا زمانی که وی در سال ۱۳۱۶ به ترکیه سفر کرد. او در این سفر تحت تأثیر قدرت رادیو در ترکیه قرار گرفت و پس از مطالعه گزارش کاملی که حاوی مفاد قانون ۲۲۲۲ دستگاه‌های رادیو در ترکیه بود به تأسیس رادیو در ایران رضایت داد (همانجا). پس از آن وزارت پست و تلگراف و تلفن طرح دستگاه پخش صدا و دستگاه‌های مخرب برنامه‌هایی رادیوهای همسایه در ایران را برای تأسیس رادیو و تلویزیون ارائه داد. این طرح دو هدف اصلی داشت. جلوگیری از شنیده شدن برنامه‌های مخالف مصالح کشور که ممکن بود از طرف دول همسایه و غیره به عمل آید و انتشار برنامه‌های دولتی و ملی که جانشین سخنرانی‌ها و موزیک‌های دول همسایه شود. رضاخان مصر بود رادیو را تا شهریور ۱۳۱۷ تأسیس کند اما بررسی‌های فنی و وزارت پست و تلگراف نشان داد که به دلیل وجود مشکلات عدیده فنی این کار میسر نیست. به هر حال فرستنده‌های مورد نیاز پس از بررسی و مناقصه از کمپانی کن، در آلمان وارد ایران شده و نصب گردید. اما آنچه که دولت به دستور رضاخان و برای

افتتاح رادیو قصد مهیا کردن داشت خیلی بیش از امکاناتی بود که در روز افتتاح رادیو وجود داشت که به دلیل حمله متفقین به ایران در اولین سال کار رادیو و هرج و مرج سال‌های بعد، امکانات در ابعاد بسیار محدودتری نیز قرار گرفت.

در تاریخ ۱۸ اسفند ۱۳۱۸ مقرر شد یک فرستنده دو کیلوواتی برای تهران و حومه و هم‌چنین یک فرستنده امواج کوتاه برای تمام کشور برای پخش برنامه‌های رادیو تهران مورد استفاده قرار گیرد (همان: ۶۷). پخش برنامه در هر روز به مدت هشت ساعت و نیم پیش‌بینی شده بود که در دو نوبت پخش می‌شد. این برنامه‌ها شامل موسیقی ایرانی و غیر ایرانی، گفتار و اخبار زبان‌های فارسی، غربی بود. برنامه‌های رادیویی در آغاز افتتاح از یک استودیو در جاده شمیران پخش می‌شد. سرانجام ساعت ۱۹ روز چهارشنبه ۴ اردیبهشت ۱۳۱۹ مصادف با روز تاجگذاری رضاخان پهلوی، رادیو تهران با فشار یک دکمه به دست ولیعهد وقت محمدرضا پهلوی افتتاح شد. در زمان افتتاح رادیو بلندگویی در میدان سپه و سه میدان دیگر تهران نصب شده بود که برنامه‌های آن را پخش می‌کردند با شعله‌ور شدن آتش جنگ جهانی دوم پیشرفت رادیویی نیز در ایران مانند بسیاری از فعالیت‌های دیگر در کشور متوقف شده و چندین سال به همان وضعیت باقی ماند (همان: ۶۸).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقش رادیو در تحولات سیاسی دوره پهلوی

حکومت‌های استبدادی با درک اهمیت افکار عمومی در ارتباط با پایه‌های قدرت و موقعیت خویش سعی می‌کنند از راه‌های مختلف به دستکاری و کنترل آن در جهت منافع و اهداف خود بپردازند (غفاری، ۱۳۸۶: ۱۹۱).

رادیو به عنوان ابزاری تأثیرگذار مورد توجه همه گروه‌های سیاسی داخلی و خارجی بود. رادیو به این علت برعکس مطبوعات که به خواندن و نوشتن نیاز نداشت، مورد قبول عامه مردم بود، به همین علت بعد تأثیرگذاری آن نسبت به دیگر رسانه‌های ارتباط

جمعی بیشتر است. رادیو پس از راه‌اندازی نقش فعال و مهمی در تحولات سیاسی ایران داشته است. رادیو ابزاری برای سانسور خبری و غیرواقعی نشان دادن تحولات مورد استفاده حکومت پهلوی و در خدمت سیاست‌های آن‌ها بوده است. در زمان سلطنت محمدرضا شاه رسانه‌های گروهی از جمله رادیو تحت تأثیر سانسور بود (همان: ۱۹۷). استفاده از رادیو برای تشویش اذهان، رعب و وحشت هم‌چنین اعلام حکومت نظامی و سیاست‌های فرهنگی مورد استفاده بوده است. مهم‌ترین تأثیر رادیو را می‌توان در تحولات زیر مشاهده کرد:

۱) نقش رادیو در تضعیف نیروهای ایرانی در مقابل متفقین

یکی از ابزارهای تبلیغی بسیار مهم که تأثیرگذاری زیادی داشت، رسانه رادیو بود. رقابت رادیویی در جنگ جهانی دوم بسیار مورد اهمیت بود در این جنگ رقابت تبلیغاتی زیادی در ایران توسط طرف‌های متخاصم جریان داشت. «به تهران که بازگشتم شهر گرفتار یک رادیوی جنگی شده بود رأس ساعت هفت صدای سنگین و پر طنین بهرام شاهرخ خبرها را روی موج کوتاه از پایتخت رایش سوم اعلام می‌کند شاهرخ مفسر اصلی بخش فارسی رادیو برلین سخنرانی با استعداد بود اما اخباری که گزارش می‌کرد مطالبی تحمیلی بود او هر وقت فرصت می‌یافت نیش به انگلیسی‌ها می‌زد و آن‌ها را به کاربرد تزویر در امور سیاسی خاورمیانه متهم می‌کرد» (فرمانفرمیان، ۱۳۸۶: ۱۶۶). میان دو دشمن آلمان‌ها از یک طرف و متفقین از طرف دیگر، ایران مورد هجومی تبلیغاتی رادیویی قرار گرفت. آلمان‌ها از یک طرف حضور و فعالیت خود را توسعه می‌بخشیدند و در طرف مقابل انگلستان با کمک رادیو بی‌بی‌سی و رادیو دهلی بر دولت ایران می‌تاخت (چرچیل، ۱۳۴۸: ۱۷۱). در نهایت متفقین با کمک تبلیغات رادیویی خود شرایط را به نفع خود تغییر داده و در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ با کمترین واکنش سیاسی - اجتماعی و نظامی ایران تصرف شد (بلوکی، بی تا: ۴۹).

جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط متفقین علاوه بر بوجود آوردن مشکلات اقتصادی موجب کمبود شدید بودجه و امکانات رادیویی نیز شد. بنابراین دولت ایران مجبور شد قسمتی از برنامه‌های رادیو را به متفقین اختصاص دهد تا جایی که سه سال پس از پایان جنگ هم هنوز بهترین ساعات پخش برنامه‌های رادیو به انجمن‌های فرهنگی خارجی اختصاص داشت (مختاری اصفهانی، ۱۳۸۸: ۴۱). این امر موجب اعتراض روزنامه‌ها و مردم شد و همگان خواستار حذف این برنامه‌ها شدند اما نفوذ سیاسی انجمن‌های خارجی به حدی بود که رادیو نمی‌توانست برنامه‌های آنان را به یکباره قطع کند. سرانجام آخرین برنامه این انجمن‌ها در تاریخ ۱۰ اسفند ۱۳۲۶ از رادیو حذف شد. از جمله این برنامه می‌توان به آموزش زبان انگلیسی و تبلیغ افکار اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی اشاره کرد (همان: ۴۷). هم‌چنین در این دوره برای اولین بار رادیو به انتقاد از رضاشاه و اقدامات او پرداخت (پرسم، ۱۳۸۸: ۴۲).

۲) رادیو، پخش مستقیم مذاکرات مجلس و تبلیغات انتخابی مجلس

برای نخستین بار در روز یکشنبه ۱۷ آذر ۱۳۳۰ مذاکرات علنی مجلس شورای ملی به صورت مستقیم از رادیو تهران پخش شد. جلسه علنی آن روز در ساعت ده و پانزده دقیقه صبح آغاز گشت و رئیس مجلس سردار فاخر حکمت پخش مذاکرات از رادیو را اعلام کرد (ترکی، بی تا: ۳۶).
هم‌چنین دوره هفدهم مجلس شورای ملی پرآشوب‌ترین و پرهیاهوترین دوره مجلس بود موافقان و مخالفان دکتر مصدق در قالب اکثریت و اقلیت صف‌آرایی کرده بودند و نطق‌های آتشین علیه یکدیگر می‌پرداختند. در تاریخ ۱۳۳۲/۱/۳۱ آیت الله کاشانی به عنوان رئیس مجلس با ارسال نامه‌ای نسبت به اهانت به برخی نمایندگان توسط رادیو که در دست طرفداران مصدق بود، اعتراض می‌کند (همان: ۳۷).

۳) نقش رادیو در وقایع ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

سال ۱۳۳۲ سالی پرتلاطم برای کشور و به تبع آن برای رادیو در ایران بود. در روز ۲۸ مرداد همین سال سرلشکر زاهدی به همراه مهدی میراشرفی نماینده مجلس وقت، سوار بر تانک مسیر رادیو را طی کردند. پس از این که به رادیو رسیدند صدای پخش فرستنده رادیو یکباره قطع شده و پس از چندی رادیو از نخست وزیر مصدق گفت کسانی که در پی کسب قدرت بودند و رسیدن به رادیو را نوعی پیروزی می دانستند.

رادیو هم چنین در سرنگونی دولت دکتر مصدق نقش بسزایی داشت. بدین گونه که پس از توافقات انجام شده بین شاه ایران و رقیبان خارجی مصدق قرار می شود آیزنهاور ریس جمهور وقت آمریکا در طی نطقی جمله ای رمزی بگوید و چرچیل هم از طریق رادیو بی بی سی پیام رمزی خود را به شاه ایران ارسال کند (حسینیان، ۱۳۸۴: ۲۴۶).

ناگفته نماند که در دوران نخست وزیری دکتر مصدق رادیو سیاسی ترین دوران خود را طی کرد اغلب برنامه آن را حوزه های سیاسی تشکیل می دادند در همان سالها بود که افراد حزب توده به عنوان کارمند و مدیر در رادیو نفوذ کردند.

۴) تأسیس رادیو نفت

پس از آن که نفت در سال ۱۳۲۹ به رهبری دکتر مصدق و کاشانی ملی شد، رسانه های غربی به خصوص انگلیسی تبلیغات سوئی بر علیه ایران به راه انداختند تا مانع فروش نفت شوند. در داخل نیز حکومت پهلوی با تبلیغات رادیویی خود قصد داشت آرمان های ناسیونالیستی مردم و رهبران آنان را به باد انتقاد بگیرد (محمدی، ۱۳۸۶: ۱۱۸).

یکی دیگر از اقدامات دولت برای مقابله با دست آوردهای نهضت ملی شدن صنعت نفت در ایران راه اندازی «رادیو نفت» در تاریخ ۱۰ شهریور ۱۳۳۲ در آبادان بود. این رادیو شبها سه ساعت و روزهای جمعه شش ساعت برنامه پخش می کرد.

برنامه‌های آن شامل گفتارهایی در جهت سیاست‌های دولت زاهدی و نیز پخش موسیقی و اغلب موسیقی مبتذل غربی بود (بهزادی، ۱۳۷۷: ۵۲۴).

۵) غربی کردن ایران توسط رادیو

دهه ۵۰ اوج نفوذ مظاهر تفکر غربی بر ایران بود. سعی دستگاه‌های تبلیغاتی از جمله رادیو بر این بود تا مادی‌گرایی، فردگرایی و بی‌بندوباری را که از نتایج غربی شدن است، هرچه بیشتر رواج دهد وزارت اطلاعات از طریق رادیو درصدد تحقق غربی کردن مردم برآمد. از جمله این اقدامات تأسیس رادیو دریا در سال ۱۳۵۱ بود. اغلب برنامه‌های رادیو دریا شامل پخش موسیقی، به ویژه موسیقی رقص و آهنگ‌های غربی بود که در فواصل آن اخبار محلی مربوط به آب و هوا و مهم‌ترین تیترهای اخبار ایران و جهان پخش می‌شد (گیتی، ۱۳۸۷: ۷۴).

۶) نقش رادیو در سیاست اصلاحات ارضی

اصلاحات ارضی که در دوره محمدرضا پهلوی بسیار از آن تبلیغ شد و رژیم آن را از اقدامات مهم خود تلقی می‌کرد. رادیو نقش زیادی در تبلیغ این سیاست داشت. با انجام اصلاحات ارضی، رادیو برنامه‌های ویژه‌ای تهیه کرد که هدف آن بالا بردن سطح معلومات فنی و اجتماعی کشاورزان اعلام گردید. رادیو با این تبلیغات سوء خود که سیاست‌های حکومت پهلوی را تبلیغ می‌کرد بنیان‌های سنتی جامعه روستایی ایران را متزلزل ساخت (مختاری اصفهانی، ۱۳۸۸: ۲۴).

نتیجه‌گیری

رسانه‌های جمعی نقش انکارناپذیری در جامعه ایفا می‌کنند. دولت‌ها با سلطه بر رسانه‌ها جهت‌گیری‌های دلخواه خود را بر آنان تحمیل می‌کنند. رسانه رادیو هم به علت این‌که

ابزاری است که به سهولت قابل دسترس است مورد توجه بوده است این رسانه پس از اینکه در غرب مورد استفاده قرار گرفت، در ایران نیز با تأخیر مورد قبول واقع شد. در دوره پهلوی اول سازمانی به عنوان سازمان پرورش افکار برای تحمیل ایدئولوژی پهلوی شکل گرفت که یکی از کمیسیون‌های آن کمیسیون رادیو بود. کمیسیون رادیو قصد داشت سیاست‌های ضد دینی و غربی پهلوی‌ها را در جامعه ایران نهادینه کند. رادیو در دوره رضاخان به ایران وارد و خیلی زود گسترش یافت و مورد قبول همه اقشار به ویژه روشن فکران قرار گرفت. این رسانه با رویکردی ضد دینی و مروج فرهنگ غربی درصدد نابودی شعائر اسلامی و دینی بود. پخش موسیقی‌های غربی از جمله این اقدامات بود.

با سقوط رضاخان این رسانه وارد دوره‌ای از هرج و مرج شد. اگرچه نظارت غربی‌ها خصوصاً متفقین استقلال رادیو را با خطر مواجه کرده بود. پس از ترک ایران توسط متفقین رادیو در اختیار دولت پهلوی دوم به طور کامل قرار گرفت که از این به بعد رادیو ابزار دولت جدید برای اعمال سیاست‌های آنان شد. هم‌چنین این رسانه در تحولات مهم این دوران نقش مهم و برجسته‌ای داشت. پهلوی دوم از آن برای تشویش اذهان برای طرح‌های کلان سود جست.

منابع و مأخذ

- آشنا، حسام الدین (۱۳۸۴). *از سیاست تا فرهنگ، سیاست‌های فرهنگی دولت ایران (۱۳۲۰-۱۳۰۴)*. تهران: انتشارات سروش.
- بلوکی، ابراهیم (بی تا). «ایران و رسانه‌های خارجی در دوره میان دو جنگ جهانی». *مجله رادیو*. سال دوم. شماره یازدهم. صص ۴۶-۴۹.
- بهزادی، علی (۱۳۷۷). *شبه خاطرات*. تهران: نشر زرین.
- پرسم، زینب (۱۳۸۸). «نقد کتاب تاریخ تحولات رادیو در ایران». *کتاب ماه علوم اجتماعی*. شماره ۳۴. صص ۴۲-۴۳.

- ترکی، محمدرضا (بی‌تا). «پیشینه تاریخی پخش مستقیم مذاکرات مجلس از رادیو». *مجله رادیو*. سال دوم. شماره هفتم. صص ۳۵-۴۰.
- چرچیل، وینستن (۱۳۴۸). *پیروزی*. تهران: انتشارات نیل.
- حسینیان، روح‌الله (۱۳۸۴). *بیست سال تکاپوی اسلام شیعی در ایران*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- حکیمی، محمود (۱۳۸۷). *دانشنامه علوم و هنر*. تهران: نشر لوح زرین.
- دربیکی، بابک (۱۳۸۲). *سازمان پرورش افکار*. تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- غفاری هنجین، زاهد (۱۳۸۴). *تئوری توطئه در فرهنگ سیاسی معاصر ایران از مشروطیت تا انقلاب اسلامی*. تهران: سروش.
- فرمانفرمایان، منوچهر (۱۳۸۶). *خون و نفت خاطرات یک شاهزاده*. تهران: انتشارات ققنوس.
- کاوه، گیتی (۱۳۸۷). «اجمالی بر تاریخچه رادیو در ایران». *کتاب علوم اجتماعی*. شماره ۸. صص ۶۴-۷۷.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۶). *مروری بر سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی*. تهران: نشر دادگستر.
- مختاری اصفهانی، رضا (۱۳۸۸). *تاریخ تحولات اجتماعی رادیو در ایران*. تهران: انتشارات طرح آینده.
- نفیسی، سعید (۱۳۴۵). *تاریخ معاصر ایران از کودتا سوم اسفند ۱۲۹۹ تا شهریور ۱۳۲۰*. تهران: انتشارات فروغی.